

УДК 72.01

канд. арх., доцент С.М. Лінда,
Національний університет «Львівська політехніка»

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ У ДОСЛІДЖЕННІ АРХІТЕКТУРИ УКРАЇНИ 1930-1950-Х РОКІВ

Проаналізовано основні терміни, які використовують сучасні науковці для вивчення архітектурного розвитку України у 1930-1950-х роках. Продемонстровано проблеми у їх використанні та інтерпретації.

Ключові слова: термінологія, архітектура, епоха Сталіна.

Постановка проблеми. Схематизована і спрощена подача архітектурного процесу України 1930–1950-х років – це характерна особливість вітчизняної історії архітектури, написаної у радянський час. У пострадянський час зросло зацікавлення цією архітектурою, з'явилися як вітчизняні, так і закордонні дослідження. Це сприяло всебічному розгляду явища із різних ідеологічних позицій та методичних підходів. Проте одночасно з'явилася нова проблема – розрізненість термінологічної бази, що ускладнює процес взаєморозуміння та пошуку адекватних вирішень.

Мета статті – продемонструвати діапазон основних термінів, яким оперує вітчизняна історія архітектури для означення періоду архітектурного розвитку країни у 1930–1950-х роках.

Аналіз основних досліджень. На жаль, сучасна українська наука може похвалитися дуже обмеженою кількістю досліджень, де розглядаються проблеми архітектури зазначеної доби. Це, передовсім, роботи Б. Черкеса, О. Буряка, В. Тимофієнка, І. Крейзер. Аналізуючи існуючу термінологічну базу автор спиралася на дослідження російських науковців: Ю. Волчка, А. Іконнікова, С. Хан-Магомєтова, О. Селіванової, А. Раппапорта, Д. Меєровича, Г. Рєвзіна, А. Раппапорта, Т. Малініної, В. Хазанової, В. Хайта, а також І. Голомштока, В. Паперного, Б. Хмельницького, О. Тарханова, С. Кавтавадзе. В аналітичний процес були залучені також визначення західних науковців: Н. Певзнєра, Дж. Флемінга, К. Фремпопа, Ф. Борсі, С. Вільсон, термінологія із сучасних архітектурних словників.

Обговорення проблеми. Знайти влучний термін, який би повністю та всесторонньо характеризував явище – це одна із цілей (і мрія) дослідника. Скільки ми знаємо прикладів термінологічних неточностей, плутанини, умовностей та обмеженості, тобто того, що Л. Арагон справедливо назвав «трагічною проблемою термінології» [1, с. 86]. Така ж плутанина характерна і

для термінології, яка б мала окреслити феномен повернення класичних форм у радянську архітектуру 1930–1950-х років.

У радянський час дослідники намагалися взагалі цю архітектуру не означати. Як правило, писали про «класицистичну спрямованість творчої діяльності», про «активне освоєння класичної архітектурної спадщини»¹. Наголос був зроблений на терміні «класичний», тобто на стильовій кореляції, не прив'язаній до сталінської епохи. У пострадянський час виникла проблема точнішої дефініції, яка ускладнюється тим, що необхідно врахувати принаймні чотири важливих аспекти: формотворчого (залучення форм історичних стилів), ідеологічного (тоталітарна країна), хронологічного (часи 1930-1950-х років) і територіального (Радянський Союз). У відповідності до цього ми можемо виокремити наступні характерні тенденції щодо розвитку термінології: формотворча, ідеологічна, методична та інтегровані тенденції.

Кореляція до архітектурної форми

- *Історизм.* Одним із перших дослідників, який використав термін «історизм» щодо архітектури доби Сталіна, був К. Фремpton (1980 р.). Причому цей термін мав негативний відтінок (звернення до історичних форм К. Фремpton, зрештою, як і багато інших західноєвропейських істориків архітектури 1960-1980-х років, не вважав «сучасною архітектурою»), науковець писав, що «радянська архітектура надовго звернулася до регресивної форми історизму» [2, с. 261]. У фундаментальній праці А. Іконнікова «Історизм в архітектурі» (1997 р.), термін «історизм» (тобто як принцип звернення до історичної спадщини для вираження в актуальній культурі нових форм та змістів) вперше використано у якості світоглядної, формотворчої та смислотворчої підстави для аналізу архітектурних процесів у СРСР у 1917–1954 рр. [3, с. 407–488].

- *Неокласицизм.* Вперше цей термін стосовно радянської архітектури 1930-х років був використаний західними журналістами ще у 1937 р. Характеризуючи стиль обох павільйонів (радянського і німецького) на Всесвітній виставці у Парижі 1937 р., журналісти дали одностайну характеристику «неокласицизм» [4, с. 132]. Цей термін доволі часто функціонує у закордонних архітектурних словниках (1993 р.) [5, с. 777]. Його часто у тексті використовує А. Іконніков у книзі «Історизм в архітектурі» (1997 р.). Хоча розділ називається «Історизм у радянській архітектурі у 1917–1954 рр.» [3, с. 407–488], неокласицизм виступає як один з варіантів репрезентації історизму в архітектурі. Використання терміну інтерпретує явище повернення класики у проектну практику Радянського Союзу як закономірну складову світового

¹ Тут можна навіть не робити посилань: це будь-яка книжка з історії радянської архітектури.

архітектурного процесу, оскільки саме неокласицизм був важливим лейтмотивом розвитку зодчества як у Європі, так і у США у 1930-х роках. Показово, що радянські та сучасні інтерпретації архітектури сталінської доби були детерміновані рефлексією класики та неокласики самими радянськими архітекторами 1930–1950-х років.

- *Модернізована класика (modern-classical manner)*. Таке визначення подала С. Вільсон (1993 р.) для характеристика стилю радянського павільйону, представлено на Всесвітній виставці у Парижі 1937 р. [6].

- *Неокласичний напрям*. Такий термін також використовує С. Хан-Магомедов (1996 р.) для характеристик архітектурних процесів 1930-х років, де він розрізня також «неоренесансну школу» [7, с. 664].

- *Неоакадемічна стилізація*. Термін, застосований С. Хан-Магомедовим (2010 р.) для стильового означення процесів в архітектурі Радянського Союзу передвоєнного часу [8].

- *Постконструктивізм*. Термін, уведений С. Хан-Магомедовим (1996 р.) для стильового означення архітектури «перехідного» періоду від авангарду до класики 1932–1937 рр. [7, с. 638]. Про «постконструктивістську архітектуру» пише А. Іконніков (2001 р.), розмірковуючи про стильовий критерій зазначеної епохи [9, с. 411]. Термін «постконструктивізм» обґрунтовує О. Селіванова (2009 р.) щодо архітектури зазначеного часу [10].

- *Стиль «монументального ордеру»*. Термін Ф. Борсі (1986 р.), який помістив архітектурні процеси в СРСР у 1930–1940-х рр. у загальну стильову систему «монументального ордеру», яка розповсюдилася в Європі та США у 1929–1939 рр. [11].

- *Ар Деко*. Використання цього терміну стосовно радянської архітектури 1920–1950-х рр. стало популярним в останнє десятиліття. Зокрема, саме так окреслює цю архітектуру російський мистецтвознавець Т. Малініна (2002 р.). Згідно її теорії, архітектура зазначеного періоду інтерпретується як вітчизняний (радянський) аналог Ар Деко. Основою такого умозаключення стало твердження про сутність явища модернізму в архітектурі який трактується як «діалог авангарду і класики», що, згідно авторської концепції, і формує фундамент Ар-Деко. Відповідно, три фази еволюції Ар-Деко визначаються наступним чином: авангард – конструктивізм (функціоналізм, пуризм) – історизм [12]. Подібне трактування стильових процесів ми зустрічаємо у вітчизняних дослідників. Наприклад, у І. Крейзер (2004 р.), де весь процес архітектурного розвитку 1920–1950-х років розглядається як еволюція Ар-Деко, який проходить три етапи: «1925–1934 рр. – зародження і становлення; 1935–1941 рр. – кристалізація; 50-ті роки – закат», також «виявлена типологія різновидів пластичної мови Ар Деко. Вона складається з

конструктивного, ретроспективного та ретроспективно-орнаментального типів» [13]. Думки про те, що Ар Деко є стилем 1920–1950-х років дотримуються М. Нащокіна (2000 р.), В. Хайт (2000 р., 2005 р.) [14, 15], О. Буряк (2007 р.) [16]. Не відкидає ідеї В. Хазанова (2002 р.), що стилем, який почав панувати в архітектурі після 1925 р., був радянський відповідник Ар Деко – безордерний модернізований класицизм («американізм») [17]. Для повноти викладу слід зауважити, що термін Ар Деко використовують й інші науковці, проте у значно вужчому (а деколи й іншому) контексті. Наприклад, А. Іконніков (1997р., 2001 р.) пише про використання «прийомів ар-деко» [3, с. 440], про асоціації з «мотивами ар-деко» [9, с. 463]. Доволі різко проти використання терміну Ар-Деко виступає Г. Рєвзін (2003 р.), оскільки трактує його як «стиль принципово не ідеологічний», він пише: «Зрозуміти цю архітектуру як ар деко – означає забрати з неї ту основу, яка визначає логіку побудови архітектурної композиції» [18].

Таким чином, діапазон стильових інтерпретацій доволі широкий, а визначення суперечливі. Проблема, здається, у тому, що на сьогодні не існує чітких дефініцій стилю в архітектурі (розуміння архітектурної форми як головного критерію стилю вже давно довело свою обмеженість, проте і надалі залишається популярним). Також суперечливі інтерпретації термінів «історизм», «модернізм», «Ар-Деко». В цілому це формує строкату та незрозумілу для неспеціалістів картину.

Кореляція до історичної епохи

- *Сталінська архітектура.* Найпоширеніший термін у сучасних західних архітектурних словниках. Наприклад, в «Lexikon der Weltarchitektur» (1992 р.) «сталінською архітектурою» названо архітектуру між 1930-ми і 1953 рр. [19, с. 788–789]. Цей термін був використаний О. Тархановим і С. Кавтавадзе у 1992 р. [20]. Термін «сталінська архітектура» застосовує Д. Хмельницький (2007 р.), підкреслюючи цим особистий внесок Сталіна у формування стилю періоду [21, с. 203]. Означення архітектури даного періоду як «сталінської» використовує Б. Черкес (2008 р.) [22, с. 56].

- *Тоталітарне мистецтво.* Термін, використаний І. Голомштоком у книзі «Тоталітарне мистецтво» (1997 р.), у розрізі якого автор розглядає архітектурні процеси в СРСР [4].

- *Тоталітарний стиль.* Цей термін використовує історик та архітектор М. Месрович (2008 р.), для якого головним критерієм стилю виступає тоталітарна система у соціально-політичній сфері. Тому архітектура означеного часу трактується як «тоталітарний стиль», пов'язаний із сталінськими репресіями [23].

Кореляція терміну до історичної епохи набуває однозначнішого трактування, оскільки хронологічні межі епохи є чітко відомі і не викликають дискусій. Проте, термін «тоталітарна архітектура» або «архітектура доби

тоталітаризму» стосується швидше всього періоду існування Радянського Союзу, оскільки держава як тоталітарне утворення почала формуватися так і з самого початку. Вона була тоталітарною і за методами адміністрування і за методами керування архітектурним процесом. Також цей термін використовують у ширшому контексті до архітектурного процесу багатьох тоталітарних режимів середини ХХ ст. (Німеччини, Італії, Іспанії).

Кореляція до методу

- *Соціалістичний реалізм, архітектура соціалістичного реалізму.* Цей термін пропагували самі творці архітектури, хоча підкреслювали, що соціалістичний реалізм – це метод. На першому Всесоюзному з'їзді радянських письменників у 1934 р. А. Жданов, людина, з якою пов'язані основні погроми радянської культури, чітко сформулював основні принципи соцреалізму: народність, типовість, партійність [4, с. 89]. В архітектуру вони проектувалися слабо і складно, тим не менше, термін доволі часто фігурує у дослідженнях архітектури сталінської доби. Наприклад, так окреслює архітектуру 1930–1950-х рр. А. Аман (1992 р.) [24], часто використовує його І. Голомшток (1997 р.) [4].

Інтегрований термін

- *Сталінський ампір.* Термін «сталінський ампір» був уведений в науковий обіг С. Хан-Магомедовим (1996 р., 2010 р.) [7, с. 666; 25]. Цей термін використовують М. Меєрович і Д. Хмельницький [26], окреслюючи ним період: від 1930-х років – початку офіційного визнання та широкого використання класичних форм, до середини 1950-х років – заборони на їх проектування. Також термін «сталінський ампір» використав А. Раппапорт (2010 р.) [27].

- *Соцреалістичний неокласицизм.* Термін, який застосовує А. Іконніков (2001 р.), прив'язуючись до координат форма-зміст [9, с. 404].

- *Пролетарська класика.* Творча концепція, розвинена радянським архітектором І. Фомінім у 1920-х роках, синтез класичного спрощеного ордеру із каркасною конструкцією, надання конструктивним елементам ордерного звучання. Принципи «пролетарської класики» були викладені І. Фомінім у 1928 р. у праці «Нові шляхи в архітектурі» [7, с. 529–533]. Зараз цей термін пропонує використовувати Ю. Волчок (2010 р.). На думку науковця, художній стиль 1930–1950-х рр. слід описувати через загальніше поняття ніж «сталінський ампір», який він вважає виключно оціночним. Це інтерпретація архітектури епохи Сталіна з точки зору елімінації дискримінаційності [28, с. 74].

- *Радянський класицизм.* Цей термін використав В. Тимофієнко (2006 р.), характеризуючи стильові тенденції у формуванні архітектури в повоєнній Україні [29, с. 156].

Також зустрічаються терміни, побудовані на смислових «півтонах», як, наприклад, «сталінське бароко», «сталінська готика», «сталінський декоративізм», «радянський неокласицизм» тощо. Отже, термінологічна база доволі широка. В зазначені вище терміни не увійшло таке специфічне поняття як «культура два» В. Паперного (2002 р.). Використовуючи метод бінарних опозицій, він конструює «культуру два» від противного, протиставляючи її «культурі один» (до 1920-го року). На рівні соціальних процесів (розтікання – затвердіння), місця і призначення людини у культурі (механізм – людина), а також етики та естетики епохи (ліричне – епічне), В. Паперний наповнює «культуру два» наступними характеристиками: есхатологічності (кінцевості) у соціальній, ідеологічній та політичній площинах, статичності (орієнтації на вічність), вертикальності та ієрархічності. Під кінцевістю автор розуміє поворот до історичності мислення, як відмову від художніх експериментів «молодої», пульсуючої «культури один»: «Всі класичні архітектурні трактати, починаючи з Вітрувія і закінчуючи Віолле-де-Дюком, були перекладені і розкішно видані саме у цей час. Основною проблемою архітектури стає освоєння спадщини...» [30, с. 47]. У такому ракурсі логічним є твердження А. Іконнікова розглядати архітектуру доби Сталіна як історизм.

А. Іконніков на основі методу порівняння розвиває концепцію «другої утопії», тобто архітектури 1930–1950-х років, протиставляючи її «першій утопії» – архітектурі до 1920-го року. А. Іконніков пише: «Цю версію «другої утопії»² радянської архітектури ріднило з кітчем прагнення діяти на масову свідомість програмами, які не були результатом щирого переконання їх творців, а наслідком врахування бажаних наслідків... Архітектура повинна була створити для «спотвореної утопії» реальні декорації, якусь певну ланку між віртуальною реальністю та життям...» [9, с. 458 – 459].

Проблема пошуку єдиної термінології полягає ще у тому, що, власне, архітектурний розвиток, який припадає на епоху Сталіна, також не був однорідний. Можна виокремити принаймні три етапи, які є об'єднані спільною тенденцією, проте якісно різні (всі етапи були окреслені С. Ханом-Магомедовим):

- I етап: 1932–1937 рр. – поступове проникнення історичних форм у проектну практику, симбіоз авангардних та традиційних методів формоутворення (якраз цей перехідний період С. Хан-Магомедов і називає «постконструктивізм»);
- II етап: 1937–1941 рр. – остаточне формування концепції соцреалізму у творчості, повне утвердження класичних форм в архітектурі.

² «Першою утопією» А.Іконніков називає утопічне мислення післяреволюційних років. На відміну від творців «другої утопії», які діяли неширо, творчі «першої утопії» вірили у свої ідеали та переконання.

Орієнтиром у творчості є передовсім класична спадщина Греції, Риму та Ренесансу («неакадемічна стилізація» за С. Хан-Магомедовим);

- III етап: 1944–1953 рр. – панування історичних форм в архітектурі, декоративізм та еклектизм. Новою «точкою звернення» для творчості виступає архітектура допетровської Росії, а головним ідеологічним лейтмотивом розвитку країни стає тема імперії («сталінський ампір» за С. Хан-Магомедовим).

Таким чином, постає проблема не лише інтегративного терміну, а й детальнішої термінології, яка б адекватно відображала суть архітектурних процесів кожного етапу розвитку архітектури сталінської доби. В. Хазанова писала про архітектуру 1930-х років: «Найскладніше для тих, хто вивчає у наші дні архітектуру 1930-х років, – визначити критерій, навіть простіше – мірило для міркувань про архітектуру тих років» [17]. Те саме ми можемо сказати і про архітектуру наступних двох десятиліть.

Висновки. Наведені вище приклади демонструють всю складність термінологічної ситуації у дослідницькому полі вітчизняної архітектури 1930–1950-х років. Серед головних проблем розробки категорійно-понятійного апарату є: невизначеність (або різна інтерпретація) фундаментальних понять теорії та теорії архітектури, таких як «стиль», «модернізм», «історизм», «Ар-Деко»; оціночні пріоритети конкретного дослідника, який вважає за доцільне наголошувати саме на тому, а не на іншому аспекті розвитку архітектури 1930–1950-х років (стильові, ідеологічні, методологічні критерії тощо); відсутність систематичних скоординованих досліджень, а відтак слабка вивченість процесу архітектурного розвитку в Україні означеного періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чиняков, А. Г. Братья Веснины [Текст] / А.Г.Чиняков – М. : Стройиздат, 1970. – 179 с.
2. Фремpton, К. Современная архитектура: Критический взгляд на историю развития [Текст] / К. Фремpton / Пер. с англ. Е. А. Дубченко; под. ред. В. Л. Хайта. – М. : Стройиздат, 1990. – 535 с.
3. Иконников, А.В. Историзм в архитектуре [Текст] / А.В. Иконников. – М. : Стройиздат, 1997. – 557 с., ил.
4. Голомшток, И. Тоталитарное искусство [Текст] / И. Голомшток – М. : Галарт, 1994. – 296 с.
5. International Dictionary of architects and Architecture – Detroit, London, Washington : St. James, 1993. – v. 2 : Architecture. – 1042 s.
6. Wilson, S. The Soviet Pavillion in Paris. In : Art of Soviet: painting, sculpture, and arcitecture in a one-party state, 1917-1992 [Text] / S.Wilson // edited and introduced by Mathew Cullerne Bown and Brondon Taylor – Manchester University Press, 1993. – P. 107–119.
7. Хан-Магомедов, С.О. Архитектура советского авангарда: В 2-х кн.: Кн.1: Проблемы формобазования. Мастера и течения [Текст] / С.О. Хан-Магомедов – М. : Стройиздат, 1996. – 709 с.

8. Хан-Магомедов, О.С. «Сталинский ампи́р»: проблемы, течения, мастера [Текст] / С.О. Хан-Магомедов // Архитектура сталинской эпохи. Опыт исторического осмысления. – М., 2010. – С. 10-24.
9. Иконников, А.В. Архитектура XX века. Утопии и реальность. Т. 1: В 2 т. [Текст] / А.В. Иконников. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 655 с.
10. Селиванова, А. Н. Творческие поиски в теории и практике советской архитектуры 1930-х годов [Текст] : дис... канд. арх. : 18.00.01 / Селиванова Александра Николаевна – М., 2009. – 18 с.
11. Borsi, F. L'Ordre Monumental, Europe 1929–1939 [Text] / F. Borsi – Paris : Hazan, 1986. – 207 p.
12. Малинина, Т.Г. Стил ь Ар-Деко: Истоки, региональные варианты, особенности эволюции [Текст] : дис... д. искусств. : 17.00.04 / Малинина Татьяна Григорьевна – М., 2002. – 60 с.
13. Крейзер, І.І. Еволюція пластичної мови стиля Ар Деко у вітчизняній архітектурі кінця 20-х–50-х років [Текст] : дис... канд. арх. : 18.00.01 / Крейзер Ірина Ігорівна; Харківський технічний університет будівництва і архітектури –Харків, 2004. – 18 с.
14. Хайт, В.Л. Взаимодействие авангарда и ар-деко в мировом процессе развития стиля [Текст] / В.Л. Хайт, М.В. Нащокина // Русский авангард 1910–1920-х годов в европейском контексте / Рос. Академия наук. Гос. ин-т искусствознания; отв. ред. Г.Ф. Коваленко. – М. : Наука, 2000. – С. 195–204.
15. Хайт, В.Л. Здание Госпрома – шедевр советского Ар-Деко [Текст] / В.Л. Хайт // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті. – 2005. – №6. – С. 65 – 66.
16. Буряк, А.П. Стилиевая атрибуция ансамбля площади Дзержинского (ныне площадь Свободы) в Харькове [Текст] / А.П. Буряк, И.И. Крейзер // The Soviet Heritage and European Modernism/Советское наследие и европейский модернизм. – Hendrik Bafler Verlag, Berlin, 2007. – S. 80 – 85.
17. Хазанова, В. Архитектура СРСР 1930-х годов [Электронный ресурс] / В. Хазанова. – Режим доступа: <http://urss.ru/cgi-in/db.pl?cp=&page=Book&id=49074&lang=Ru&blang=ru&list=20>
18. Ревзин, Г.И. Возвращение Ар Деко [Текст] / Г.И. Ревзин // Проект классика. – 2003. – №7. – С. 103–107.
19. Pevsner, N. Lexikon der Weltarchitektur [Text] / N. Pevsner, H. Honour, J. Fleming– Prestel-Verlag, München, 1992. – 876 s.
20. Tarchanov, A. Stalinische Architektur [Text] / A. Tarchanov, S. Kawtaradze – München: Klinkhardt & Bierman, 1992. – 192 s.
21. Хмельницький, Д. Зодчий Сталин [Текст] / Д. Хмельницький– М. : Новое литературное обозрение, 2007. – 304 с.
22. Черкес, Б.С. Національна ідентичність в архітектурі міста: Монографія [Текст] / Б.С. Черкес. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2008. – 268 с.
23. Меерович, М.Г. Наказание жильем: жилищная политика в СССР как средство управления людьми 1917–1937 [Текст] / М.Г. Меерович – М. : РОССПЭН, 2008. – 303 с.
24. Ånders A. Architecture and ideology in Eastern Europe during the Stalin era [Text] / A. Ånders – New-York, 1992. – 285 p.
25. Хан-Магомедов, О.С. «Сталинский ампи́р»: проблемы, течения, мастера [Текст] / С.О. Хан-Магомедов // Архитектура сталинской эпохи. Опыт исторического осмысления. – М., 2010. – С. 10–24.
26. Меерович, М. Мифология советской архитектуры. [Электронный ресурс] / М. Меерович, Д. Хмельницький. – Режим доступа: http://alyoshin.ru/Files/publika/meerovich/meerovich_myth.html.

27. Раппопорт, А.Г. «Сталинский ампи́р» – гипнотизм и наркотизм стиля [Текст] / А.Г. Раппопорт // Архитектура сталинской эпохи. Опыт исторического осмысления. – М., 2010. – С. 64–74.

28. Волчок, Ю.П. «Почему же все это должно было произойти?» (Об универсальности понятия «пролетарская классика» для осмысления и обобщения архитектуры периода 1930–1950-х годов) [Текст] / Ю.П. Волчок // Архитектура сталинской эпохи. Опыт исторического осмысления. – М., 2010. – С. 74–79.

29. Тимофієнко, В.І. Відродження Одеси: Архітектура повоєнного десятиріччя [Текст] / В. І. Тимофієнко – К. : Музична Україна, 2006. – 484 с., іл.

30. Paperny, V. Architecture In the Age of Stalin. Culture Two / V. Paperny – Cambridge University Press, 2002. – 371 p.

Аннотация

В статье проанализированы основные термины, используемые современными исследователями для изучения архитектурного развития Украины в 1930–1950-х гг. Показаны основные проблемы в их использовании и интерпретации.

Ключевые слова: терминология, архитектура, эпоха Сталина.

Annotation

The basic terms used by modern researchers for the study of architectural development of Ukraine in 1930–1950 are analyzed in the article. The basic problems in their use and interpretation are represented here.

Keywords: terminology, architecture, Stalin epoch.